

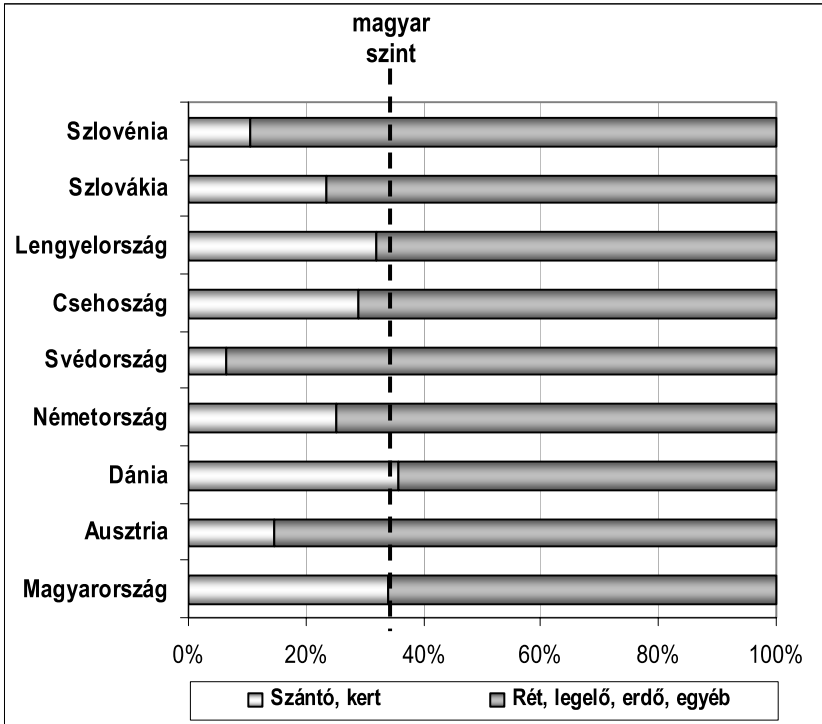
Eőri Teréz

A magyar mezőgazdaság az Európai Unió belépés után

Hazánk éghajlati, vízrajzi és talajadottságai a területet mezőgazdasági termelésre teszik alkalmassá. Éghajlata medence jellegű (a trianoni diktátum után), klímája kontinentális, amelyet 3 hatás alakít (Adria, Atlanti-óceán és a kelet-európai síkság). A Kárpátoctól visszaverődő napfény (+ 1000 óra) *különleges minőségű* termesztésre teszi alkalmassá a hazánk területén elterülő földeket (Duna–Tisza köze, Békési Lőszhát, Bácska), amely *Európában egyedülálló*, melynek nemzeti vagyonértékét az 1. táblázat mutatja, relatív nagyságát pedig az európai országokéhoz képest az 1. ábra tartalmazza.

1. táblázat. *A természeti erőforrások szerkezete és nemzetivagyon-értéke (1985)*

Megnevezés	Mrd Ft	Az erőforrások százalékában	Az összes nemzeti vagyon százalékában
Ásványi	506	25,8	10,2
Víz	40	20,4	8,1
Föld	1 009	51,3	20,4
Erdő	50	2,5	1,0
Összesen	1 605	100,0	39,7
Teljes nemzeti vagyon	4 957		100,0

1. ábra. Néhány európai ország területének művelési ágak szerinti megoszlása

A termőföld árait európai viszonylatban a 2. táblázat szemlélteti, amely elgondolkodtató. Legfontosabb erőforrásunk tehát a *talaj*, azaz a *magyar termőföld*, amely a vidéknek munkát, kenyeret és biztos megélhetést biztosítana (ipara gyakorlatilag megszűnt, az agrárturizmus pedig nem működik).

2. táblázat. Néhány európai állam földárai (1998. szeptemberi ár)

Ország	Ár (DEM/ha)	Megjegyzés
Luxemburg	91 000	
Németország	33 000	
Hollandia	36 000	
Ausztria	31 000	Béret 450 DEM/ha
Svédország	2 300	
Magyarország	1 500	

Vizsgáljuk meg az EU elvárásait az új tagországokkal szemben (Annex to Issue Paper, European Commission Brussels 2002).

1. Homogén ország legyen. A csatlakozásig az elmaradott térségeket zárkóztassa fel az ország átlagához.
2. A magyar állampolgárok saját országukban kívánjanak élni, és gazdasági menekültként ne vándoroljanak Európába, az Unió országaiba.
3. Az ökológiai egységet alkotó táj szerves része a népesség is, mégpedig abban az összetételben, amelyben most ott él. Lehetőleg maradjanak országon belül a jelenlegi helyükön, mert sem az országon belül, sem az országból kivezető migráció nem kívánatos.

Az EU CAP reformjának 2005-re várható hatását az Európai Bizottság Gazdasági és Pénzügyi Főigazgatósága a Quest II modellje alapján elemezte és döntötte el.

A mezőgazdaságot érintő hatástanulmányok figyelmüket a szántóföldi növénytermesztésre és a tejtermelésre összpontosítják, és ezen az alapon határozták meg 2002 decemberében a Koppenhágai Döntés alapján Magyarország kvótáit.

Magyarország összes termőföldterülete 8 235 000 ha, ebből mezőgazdaságilag hasznosított terület 6 462 000 ha, ebből szántóterület 4 714 000 ha, a magyar igény a szántóterületből 3 653 353 ha. Az engedélyezett terület pedig 3 487 792 ha, amely az igényelt mennyiségnek 81,2%-a, a valós szántóterületnek pedig 77,5%-a. *Valójában nem is kértünk az összes szántóterületünket!* Ennek alapján hazánk a 3. táblázatban megjelölt mennyiségeket kapta.

3. táblázat. *GOF* növények –
területalapú közvetlen jövedelemtámogatás

GOF BÁZISTERÜLET	
Végleges	Magyar pozíció
3 487 792 ha	3 650 652 ha
GOF REFERENCIAHOZAM	
Végleges	Magyar pozíció
4,73 t	5,04 t
TÁMOGATÁS	
gabonafélék és olajnövények:	63,00 EUR/ referenciahozam t (15 221 Ft/t)
fehérjenövények:	72,50 EUR/ referenciahozam t (17 516 Ft/t)
minimális parcellaméret:	0,3 ha, de legfeljebb 1 ha
GOF TÁMOGATÁS	
Végleges	Magyar pozíció
3 805 Ft/t; 4 380 Ft/t	15 221 Ft/t; 17 516 Ft/t
25%	100%

A tejkvótához pedig 2 600 000 t tejet igényeltünk (amely már erősen csökkentett mennyiség). Kaptunk 1 782 650 t-t, azaz az igényelt mennyiség 68,6%-át, de nem kiabált senki, hogy gyermekeink, öregjeink tej nélkül maradnak. Amennyiben meg tudják fizetni, ömlik be a gyengébb minőségű (óceáni klíma alatt termelt, *C vitamin és Ca szegény*) kevert tej, és szaporodnak a csontfejlődési rendellenességben szenvedő gyerekeink.

Szarvasmarha kiegészítő támogatást kértünk 12 000 000, és kaptunk 2 936 076 (Euro, azaz 24,5%-t. Vágási prémium (állat) kértünk 480 000-t, ami kevés, és kaptunk 235 998 szarvasmarhát, azaz 49,1%-t. Kértünk 300 000 anyatehénre kvótát, és kaptunk 117 000-re engedélyt, azaz 39,0%-ra (egy mezőgazdaságból élő országnak), és elfogadtuk, nem vitatkoztunk. Ausztria 7 évig vitatkozott a mezőgazdasági támogatásokról, és azt mondják, „...amit kértek, megkapták, de amiről nem beszéltek az nincs” – hát nem tudtunk volna érdeklődni a tárgyalások előtt szomszédainktól, esetleges majdani közös régióknak

szakembereitől? Vagy *nekünk a haza és a vidék nem fontos*? Nem szabad elfelejteni, hogy az EU költségvetési kiadásainak 43%-a agrártámogatás. Ennyire értékelik a mezőgazdaság *élelmiszertermelő* fontos szerepét, de mi nem!

Az erőgazdálkodás támogatása az EMOGA programban előírtaknak megfelelően történik, a vidékfejlesztési pénzből.

2000–2006 években a várható támogatás évente:

38 milliárd euró közös AGRÁRPOLITIKÁRA,

4,3 milliárd euró VIDÉKFEJLESZTÉSRE

Összesen: 42,3 milliárd euró, azaz 43%-a a költségvetésnek.

Magyarország részesedését a közvetlen támogatásokból a *3. táblázat* tartalmazza.

Várható változások az EU-ban 2005-től a mezőgazdasági árakban az alábbiak:

Cereáliák intervenciós ára 15%-kal csökken,

marhahús intervenciós ára 20%-kal csökken,

tej intervenciós ára 15%-kal csökken.

A gazdálkodó családok jövedelmének várható összetételét a *2. ábra* adatai mutatják, amelyet az osztrák mező- és erdőgazdálkodási támogatások mértéke is igazol (*4. táblázat*).

Egyéb vidékfejlesztési támogatások	Egyéb vidékfejlesztési támogatások	Egyéb vidékfejlesztési támogatások	Egyéb vidékfejlesztési támogatások
Agrár-környezetvédelmi kifizetések	Agrár-környezetvédelmi kifizetések	Agrár-környezetvédelmi kifizetések	Agrár-környezetvédelmi kifizetések
Piaci támogatások	Piaci támogatások	Piaci támogatások	Piaci támogatások
Termelés árbevétele	Termelés árbevétele	Termelés árbevétele	Termelés árbevétele
kiváló agrárterület	átlagos agrárterület	extenzív agrárterület	érzékeny terület

2. ábra. A gazdálkodó családok jövedelmének várható megoszlása a gazdaság földhasználati zónarendszerében való elhelyekedés szerint (elvi jövedelemszerkezet)

4. táblázat. Támogatások és egyéb közpénzek az osztrák mező- és erdőgazdaságban

Reprezentatív felmérés szerint országos átlagban a támogatások és kifizetések arányai:	
• Környezetvédelmi támogatás	27%
• Strukturális támogatás	24%
• Kiegészítő fizetések és prémiumok	21%
• Degresszív árkiegészítés	14%
• Egyéb támogatás	14%
1996-ban kifizetett összes mező- és erdőgazdasági támogatás 32,1 Mrd ATS	
EU: 14,9 Mrd ATS	
• Kiegészítő fizetés és prémium	6,6 Mrd ATS
• Környezetvédelmi támogatás	8,7 Mrd ATS
• Szövetségi támogatás	10,2 Mrd ATS
• Tartományi támogatás	7,0 Mrd ATS
Ausztriában a mezőgazdasági üzemek 70%-a (179 000 gazdaság), a teljes mezőgazdaságilag hasznosítható terület 90%-a (6,3 millió magyar) vesz részt a programban.	
Ausztriában az EU-csatlakozás egyes változásai:	
• juhok, kecskék, lovak száma nőtt	7-8%
• anyatehén-állomány nőtt	130%
• nitrogén-felhasználás csökkent	8%
• növényvédőszeres felhasználása csökkent	6%
• növekedésszabályozók felhasználása csökkent	58%
Jelentősen megnőtt a növényvédelemben a baktériumok és más hasznos mikroorganizmusok szerepe, valamint a természetes anyagok felhasználása (garantáltan rákkeltő anyagok).	

Hogyan javíthatók a csatlakozási feltételek?

Az Európai Unió agrár-csatlakozási javaslatát egy méltányos és az adott körülmények között a lehető legjobb kompromisszumos ajánlatnak tekintik, annál is inkább, mivel az EU-nak a recesszió körülményei között kellett elköteleznie magát a keleti kibővülés finanszírozása mellett. Egyes tagállamok – mindenekelőtt a Közös Agrárpolitika radikális reformját szorgalmazó Nagy-Britannia, Hollandia, Svédország, Ausztria és részben Németország – kimondottan ellenzik a közvetlen kifizetéseknek az új tagokra való kiterjesztését. Ez ellen azzal érvelnek, hogy az 1999-ben elfogadott és a 2000–2006-os időszakra érvényes költség-

vetés egyáltalán nem tartalmazott közvetlen kifizetést az új tagok vonatkozásában. További érvük, hogy a közvetlen kifizetések új tagoknak való megadása ezen támogatási forma jövőbeni fennmaradását jelentené, ami tovább növelné a nettó befizetők (elsősorban Németország) terheit.

Ezzel szemben a tagjelöltek egészen másképp látják az ajánlatot. Egyrészt nem értenek egyet azokkal az alapelvekkel, amelyek sértik az egyenjogúság, a versenysemlegesség, az egységes piac és a közösségi szolidaritás elvét, s amelyek számukra másodrangú tagságot, duális agrárrendtartást és tartós versenyhátrányt jelentenek.

Másrészt keveslik a költségvetési előirányzatokat, mivel többet reméltek, illetve többre jelentettek be igényt és jogosultságot. Nem beszélve arról, hogy az EU javaslata jelenlegi formájában mind az EU-ra, mind pedig a tagjelöltekre negatív hatással jár. Így nem zárható ki teljesen, hogy ez a csatlakozási javaslat az egymásnak feszülő érdekellentétek mellett esetleg néhány tag csatlakozási hajlandóságának lanygulásához vezetne.

Nem valószínű, hogy az EU hajlandó lenne az alapelveken radikálisan változtatni vagy a pénzügyi előirányzatoktól jelentős mértékben felélelteni, ezért a javaslat időkeretét két részre célszerű bontani: a 2004–2006 közötti időszakra, valamint a 2007-tel kezdődő időszakra.

A 2004–2006 közötti időszak lehetőségei

2004-ben tagok lettünk – s ennek mind a magyar felkészülés, mind pedig az EU fogadókészsége oldaláról realitás van –, akkor a 2004–2006-os időszakra szóló költségvetési előirányzat, s ezen belül is az agrártámogatási és strukturális támogatás alapvetően fogja meghatározni Magyarország integrációját és az integráció gazdasági és társadalmi hatását. Így alapvető cél, hogy ezen belátható időszak esetében javítsuk mozgásterünket és a csatlakozás feltételeit.

Újra kell kérni a külföldiek *földvásárlásának* tárgyalását és fel kell emelni 15 évre (l: Olaszország, Dánia, Ausztria földtrörvényei).

A legkritikusabb terület, a közvetlen kifizetések esetében az alábbiakkal lehetnek megpróbálkozni.

- A százalékok emelése a 2004 és 2006 közötti, vagyis a legkritikusabb időszakban, esetleg megpróbálkozni az 50%-kal való indítással, ami ugyancsak 2013-ban érné el a 100%-ot.
- Az EU által előirányozottnál magasabban kialakított százalékkülönbséget a mezőgazdaság modernizálására, felzárkóztatására felhasználni;
 - ~ az átmeneti időszak csökkentése 5, esetleg 3 évre;
 - ~ a kvóták emelése, közelítése a jogosultsági szinthez: ez Magyarországon és a gabonafélék esetében például magasabb referencia-hozamok elismertetését jelentené, míg a szarvasmarha és a tej esetében az EU által javasolt kvóták mennyiségi emelésére lenne szükség.
- A hazai támogatások csatlakozás előtti emelése, hogy a közvetlen kifizetések nemzeti költségvetésből való kiegészítési lehetősége minél nagyobb legyen.

A vidékfejlesztési támogatások esetében meg kellene próbálkozni a költségvetés átstrukturálásával...

- A vidékfejlesztési összeg agrártámogatáson belüli 46%-os súlyát csökkenteni kellene, s az így felszabaduló összeget közvetlen kifizetésekre lehetne átcsoportosítani.
- A vidékfejlesztési jogcímeket olyan irányba kellene bővíteni, hogy azok jobban szolgálják az új tagok agrárgazdasági szükségleteit: a tőkehiány enyhítését, a versenyképesség és a hatékonyság növelését, az agrármodernizációt.

Az új tagok nettó pénzügyi pozícióját javíthatná, ha átmeneti időszakra könnyítéseket kérnének befizetési kötelezettségeik teljesítésére.

Ha Magyarországnak is sikerülne átmeneti mentességet, esetleg könnyítést elérni a befizetési kötelezettségek teljesítésénél, s az így felszabaduló összeget agrártámogatásra költenék, akkor némileg ellensúlyozható lenne az EU gyengébb agrártámogatási ajánlata.

Ugyancsak manőverezési lehetőséget kínál az EU agrár-csatlakozási ajánlatának néhány olyan új eleme, mint a 0,3 hektáros minimumszint, a területalapú támogatás, valamint a részben önellátásra termelő gazdaságok 750 eurós támogatása. Vagyis igyekezni kell a jogosultsági kritériumokat, a jogosultak körét és a jogosultsági jogcímeket minél szélesebben és saját érdekeinknek és speciális helyzetünknek megfelelően értelmezni. Így meg lehetne próbálni például a részben önellátásra termelő gazdáknak szánt évi 750 eurós támogatást 1250 euróra emelni.

A 2007 utáni időszak

Az eljövendő agrárreform célkitűzései az alábbi irányokba akarják továbbfejleszteni az EU agrárpolitikáját.

- Hangsúlyozni akarják az agrárszektor és a CAP multifunkcionalitását, vagyis azt, hogy nemcsak a szűken vett agrártermelést, élelmiszer-termelést foglalja magában. A vidéki lakosság megélhetésének biztosítását, a táj, a természet és a környezet védelmét.
- A jövőben nagyobb hangsúlyt akarnak adni a vidékfejlesztésnek és a környezetvédelemnek.
- A vidékfejlesztés a környezetvédelem a CAP, az európai agrármodell lényege.
- Az EU mezőgazdaságának piacorientáltabbnak és versenyképesebbnek kell lennie, így csökkenteni lehet protekcionizmusát és piactorzító intézkedéseit.
- Nagyobb hangsúlyt kell helyezni az élelmiszer-minőségre és az élelmiszer-biztonságra, amelyek egyre inkább versenyképességi és piaci pozíció szerzési-megtartási tényezőkké válnak.

A jövő nagy kérdése, hogy az EU mennyiben hajlandó elkötelezni magát a további agrárliberalizáció mellett. A piacvédelem csökkenésére, illetve a piacra jutás javításaira.

Az agrárreform végrehajtása, illetve annak milyensége alapvetően politikai akarat kérdése.

A közeljövőben kiderül, hogy a *hazai kormányzatok mennyire lesznek képesek Magyarország alapvető ágazata, azaz a mezőgazdaság, vidékfejlesztési, valamint a környezetvédelem támogatásainak növelése mellett kiállni, illetve ezek javításáért diplomáciai úton harcolni.*

Figyeljünk Mindszenty bíboros szavaira „Minderről alkudozhatunk, de hazánk szent földje felől soha” – és ne feledjük ahogy Márai Sándor írta: „A haza nemcsak a föld és hegy, halott hősök, anyanyelv, őseink csontjai a temetőben, kenyér és táj, *nem. A haza te vagy, szőröstül, bőrostül, testi és lelki mivoltodban: ő szült, ő temet el, őt éled és fejezed ki, mind a nyomorult, nagyszerű, lángoló és unalmas pillanatokban, melyek összessége életed alkotja. Az életed a haza életének egy pillanata is.*” Tehát nagy felelősségünk van.